

Еміль ПРИСЯЖНЮК,

курсант, рядовий поліції,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр
навчально-наукового інституту № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3227-1935>
e-mail: redmi 70772@gmail.com

Науковий керівник: Кирило ЧЕРЕВКО,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права і кримінології
Навчально-наукового інституту №1
Харківського національного університету внутрішніх справ м. Вінниця, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3384-8388>
e-mail: cherevko.kyrylo@univd.edu.ua

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.31>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ ТА ПОВАГИ ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

Анотація: У тезах досліджено зміст та особливості реалізації принципу гуманізму при застосуванні кримінального закону. Доведено, що гуманізм не зводиться лише до пом'якшення покарання, а є двоаспектним принципом. З одного боку, він забезпечує захист прав потерпілих та суспільства, з іншого — гарантує повагу до людської гідності правопорушника. Наголошено, що метою покарання є виправлення, а не приниження. Проаналізовано втілення цього принципу в кримінально-правовій, процесуальній та виконавчій сферах. Окреслено проблеми практичного впровадження гуманістичних засад в Україні, де вони часто залишаються декларативними.

Ключові слова: гуманізм, кримінальний закон, людська гідність, покарання, права потерпілих, виправлення засудженого, кримінальне провадження.

Кримінальний закон за своєю природою є найжорсткішим інструментом державного примусу, і тут вкрай важливо не перейти ту тонку межу, де справедливе покарання перетворюється на звичайне знущання над особистістю. Часто принцип гуманізму помилково сприймають як надмірну м'якість чи жалість до злочинців, хоча насправді йдеться про те, що держава, навіть караючи винних, має залишатися цивілізованою і не опускається до приниження людської гідності, адже людина за ґратами все одно залишається людиною.

Для сучасної України це питання стоїть особливо гостро, бо попри задекларований рух до європейських стандартів і нові кодекси, стара каральна звичка правоохоронної системи нікуди не зникла, і реальність часто різко відрізняється від гарних норм на папері.

Гуманність права – один із базових показників, що забезпечує можливість виконання правом своїх основних функцій. Пріоритетною у суспільстві є думка про те, що гуманізм проявляється через наявність у кримінальному праві механізмів, спрямованих на полегшення умов життя особам, які відбувають покарання та

взагалі особам, які вчинили кримінальні правопорушення. Наприклад, це амністія, зворотна дія закону про кримінальну відповідальність, який пом'якшує покарання або іншим чином поліпшує становище особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, або встановлення спеціальних умов звільнення від кримінальної відповідальності.

Правовий зміст принципу гуманізму у кримінальному праві виражається у переважній кримінально-правовій охороні прав і свобод людини відповідно до міжнародних стандартів у цій сфері, у відновленні порушених кримінально-протиправними діями прав і свобод потерпілих, у заохоченні громадян до добровільного виконання кримінально-правового обов'язку та охорони суспільних відносин, а також в обмеженні суворості покарання мінімумом, необхідним для гідної охорони особи, суспільства та держави, та застосування до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, найбільш гуманних заходів кримінально-правового впливу, достатніх для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень [1, с. 40].

Фахівці в галузі кримінального права,

розглядаючи сутність принципу гуманізму, констатують: закон про кримінальну відповідальність забезпечує охорону людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки як найвищої соціальної цінності; особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, суд призначає покарання, необхідне і достатнє для її виправлення і запобігання новим кримінальним правопорушенням у випадках, передбачених цим Кодексом, допускається звільнення від кримінальної відповідальності і від покарання чи його відбuvання, а також заміна покарання більш м'яким; покарання та інші кримінально-правові заходи, що застосовуються до особи, не можуть мати своїм змістом завдання фізичних страждань чи приниження людської гідності. Про двохаспектність цього принципу в царині кримінального права наголошують також й інші вчені. Один аспект звернено до потерпілих від злочинів, до суспільства й означає захист кримінальним правом інтересів, прав, свобод, життя, здоров'я, особистих благ громадян від злочинних посягань. Відповідно широке розуміння принципу гуманізму ще одним аспектом принципу гуманізму передбачає захист людини засобами кримінального закону [2, с. 327].

У сфері кримінально-правового впливу гуманізація впливає на визначення специфіки відповідних заходів. У цьому плані пом'якшення покарання далеко не повністю вичерпує смислове навантаження гуманізації. Остання являє собою проблему, вирішення якої має будуватися не тільки на пом'якшенні кримінально-правового впливу на особу, яка вступила в конфлікт із законом, але й на розширенні можливостей захисту прав та інтересів потерпілих від кримінальних діянь.

У кримінальному процесуальному законодавстві складові частини принципу гуманізму охоплюють такі засади кримінального провадження, як рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на свободу й особисту недоторканність, недоторканність житла й іншого володіння особи, невтручання у приватне життя, недоторканність права власності тощо.

У сфері кримінально-виконавчого права, можемо констатувати, що принцип гуманізму втілюється в особливому підході до застосування санкцій кримінальної норми, що передбачає не тільки і не стільки покарання злочинця, скільки його виправлення та повернення в суспільство як повноцінного індивіда. У свою чергу гуманізм як правова категорія кримінально-виконавчого права характеризується двома напрямками, що стосуються інтересів як суспільства, так і засудженого [3, с. 250].

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що принцип гуманізму в кримінальному праві є фундаментальною засадою, яка забезпечує баланс між каральною функцією держави та повагою до людської гідності. Він не

зводиться лише до пом'якшення відповідальності, а має двоєдину природу: захист прав потерпілих та суспільства з одного боку, і гарантування гідного поводження з правопорушником – з іншого.

Головною метою покарання має бути виправлення особи та запобігання новим злочинам, а не заподіяння фізичних чи моральних страждань. Для України реалізація цього принципу залишається актуальним завданням. Попри наявність сучасної законодавчої бази, що відповідає міжнародним стандартам, практика її застосування потребує подальшого вдосконалення. Необхідно подолати залишки застарілих каральних підходів, щоб забезпечити реальне, а не декларативне дотримання прав людини на всіх етапах кримінального провадження.

Бібліографічні посилання

1.Щербак С., Мамалига В. Humanism in criminal law of ukraine: historical and legal aspects. Консенсус. 2022. № 3. С. 35–46. URL: <https://doi.org/10.31110/consensus/2022-03/035-046>

2.Holub Y. O. The modern dimension of humanism as principles of criminal law of ukraine. Juridical scientific and electronic journal. 2024. № 8. С. 326–329. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/76>

3.Pylypenko D. The principle of humanism of criminal executive law. Analytical and comparative jurisprudence. 2022. № 2. С. 248–252. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.46>

Е. Prysyazhniuk

Ensuring the principle of humanism and respect for human dignity when applying criminal law.

Abstract: The theses examine the content and features of the implementation of the principle of humanism in the application of criminal law. It is proven that humanism is not limited to the mitigation of punishment, but is a two-faceted principle. On the one hand, it ensures the protection of the rights of victims and society, on the other hand, it guarantees respect for the human dignity of the offender. It is emphasized that the purpose of punishment is correction, not humiliation. The implementation of this principle in the criminal law, procedural and executive spheres is analyzed. The problems of practical implementation of humanistic principles in Ukraine, where they often remain declarative, are outlined.

Keywords: humanism, criminal law, human dignity, punishment, victims' rights, correction of the convicted person, criminal proceedings.

Зразок для цитування:

Присяжнюк Е. Забезпечення принципу гуманізму та поваги до людської гідності під час застосування кримінального закону. Пропілі права та безпеки, 2025. №8. С. 141–142. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.31>.